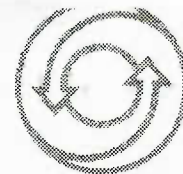

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
AZERBAIJAN NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES

ELMİ İNNOVASİYALAR MƏRKƏZİ
SCIENCE INNOVATIONS CENTRE

BEYNƏLXALQ ELMİ VƏ TEXNİKİ İNFORMASIYA MƏRKƏZİ
INTERNATIONAL CENTRE FOR SCIENTIFIC AND TECHNICAL
INFORMATION

*Elmi və texnoloji innovasiyalar: milli
təcrübə və beynəlxalq əməkdaşlıq*

BEYNƏLXALQ ELMİ-PRAKTİKİ KONFRANSIN MATERIALLARI

20 may 2010-cu il, Bakı ş.

*Scientific and Technological Innovation:
National Experience and International
Cooperation*

THE MATERIALS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE

20th of May, Baku

Bakı – «Elm» – 2010

İKT-TEXNOPARKLARIN İDARƏ OLUNMASI VƏ FƏALİYYƏTİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ ÜZRƏ GÖSTƏRİCİLƏR SİSTEMİNİN İŞLƏNİLMƏSİ HAQQINDA

*İ.e.n., dosent Ə.Q.Əliyev, R.O.Şahverdiyeva
AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu, Bakı, Azərbaycan*

Təqdim olunan məqalədə Azərbaycanın iqtisadi inkişafında prioritet məsələ olan İKT-texnoparkların yaradılmasının aktuallığı, həmçinin texnoparkların əsas məqsəd, funksiyaları və eləcə də İKT-texnoparkların idarə olunması və fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi üzrə göstəricilər sisteminin işlənilməsi məsələlərinə baxılmışdır.

İnkişaf etmiş ölkələrdə innovasiyanı bilik sahəsindən istehsalata ötürən təşkilatlardan ən əsası olan texnoparklar tədrisin, elmin və istehsalın xüsusi inteqrasiya olunmuş formasıdır. Texnoparka daxil olan firmalar innovasiyaların inkişafının müxtəlif mərhələlərində ola bilərlər: tədqiqatlar apara bilərlər, hazır məhsul buraxa bilərlər, servis xidmətləri göstərə bilərlər, vasitəçilik fəaliyyəti ilə və s. məşğul ola bilərlər. Texnoparklar həm yenicə işə başlayan şirkətləri, həm də öz istehsalını çoxdan qaydaya salmış firmaları özündə birləşdirir. Onlar elə bir iqtisadi mühiti formalaşdırmağa qadirdirlər ki, orada həm elmi-texnoloji və istehsal sahibkarlığının sabit inkişafını, həm də yeni kiçik və orta müəssisələrin rəqabətqabiliyyətli, elm tutumlu məhsulun işlənilməsini, istehsalını, onun yerli və xarici bazarlara çatdırılmasını təmin etmək mümkündür.

Məlum olduğu kimi texniki parkların yaradılması Azərbaycanın iqtisadi inkişafında prioritet məsələdir. Müasir dövrdə ölkədə yerinə yetirilən iqtisadi siyasətin əsas tərkib hissəsi kimi bazar münasibətlərinin formalaşması, iqtisadi əlaqələrin genişlənməsi, xarici investisiya qoyuluşu imkanlarının artırılması, texnoparkların yaradılması aktual məsələlərdən biri hesab olunur. Məhz buna görə də, 2009-cu il aprelin 14-də qəbul olunmuş "Xüsusi iqtisadi zonalar haqqında" qanun həmin zonaların, o cümlədən texnoparkların yaradılması və idarə edilməsi ilə bağlı münasibətləri tənzimləmək və orada sahibkarlıq fəaliyyətinin təşkili qaydalarını müəyyənləşdirmək imkanları yaratmışdır. Bununla yanaşı ölkə Prezidentinin 4 may 2009-cu ildə təsdiq etdiyi "2009-2015-ci illərdə elmin inkişafı üzrə Milli Strategiyada" innovasiya fəaliyyəti infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi, o cümlədən texnoparklar, texnoloji mərkəzlər, biznes inkubatorları şəbəkəsinin genişləndirilməsi də bir vəzifə kimi qarşıya qoyulmuşdur.

İKT-texnoparklarda milli innovasiya sisteminin tərkib hissəsi olan, əsas parametrlərinə görə inkişaf etmiş ölkələrin innovasiya sistemində uyğun gələn, elmi-tədqiqat sektoru ilə sahibkarlıq sektorunun qarşılıqlı fəaliyyətini təmin edə bilən, eyni zamanda innovasiya sisteminin digər subyektləri ilə sırf üzvi əlaqədə fəaliyyət göstərməlidir. Bu istiqamətdə ölkədə vençur-innovasiya müəssisələrinin davamlı artımı təmin olunmalı, innovasiya texnoloji mərkəzlər, texnologiyaları transfer mərkəzləri, texnoparklar kimi innovasiya strukturunun baza elementlərinin yaradılmasına diqqət artırılmalıdır.

İKT-texnoparkların yaradılması məqsədləri gəlirlərin cəlb edilməsinə, biznesin inkişafına, texnologiyaların ötürülməsinə, yeni iş yerlərinin yaradılmasına və s. yönəlməlidir. Ümumiyyətcə texnoparklar aşağıdakı əsas vəzifə və funksiyaları yerinə yetirir:

- 1) innovativ məhsulların kommersiyalaşdırması;
- 2) iqtisadi artımın stimullaşdırılması;
- 3) elmi-texniki potensialdan istifadənin intensivləşdirilməsi (sürətləndirilməsi);
- 4) regional təsərrüfat sistemində inteqrasiya;
- 5) sosial-psixoloji səmərəlilik və s.

İKT-texnoparkların fəaliyyətinin əsas istiqamətlərinə aşağıdakılar daxildir: innovasiya sahibkarlığının inkişafı, iqtisadi artımın inkişafına ən yaxşı elmi-texniki nailiyyətlərin mənimsənilməsinə və əhalinin yüksək həyat səviyyəsinin təminatına təşkilati, informasiya, iqtisadi, hüquqi yardım; innovasiya fəaliyyəti üçün maliyyə mənbələrinin axtarılması; xarici ölkələrdə elmi əlaqələrin genişlənməsi, elm, təhsil, mədəniyyət, ticarət sahələrində elmi-texnopark strukturları ilə əməkdaşlıq, birgə müəssisələrin yaradılması; kadrların ixtisasının yüksəlməsi üzrə tədbirlərin

təşkili; ticarət və vasitəçilik fəaliyyətinin həyata keçirilməsi, elmi-texnopark struktur əməkdaşlarının və səhmdarlarının rifahı naminə xüsusi sosial infrastrukturun inkişafı.

Texnoparkın uğurlu işləməsində səmərəli şəraitin formalaşması üçün ona ilk illərdə müxtəli növ imtiyazlar kompleksi təklif etmək məqsəduyğundur.

Texnoparkın idarəetmə strukturu əsasən 1) elmi-istehsalat blokundan, 2) investorları tərkibindən, 3) universitetə ayrılan roldan, 4) texnoparkın rəhbərliyinin, onun vəzifə və məqsədlərinin təqdimatının dəqiqlik dərəcəsindən və s. asılıdır. Onun idarəetmə funksiyaları aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir.

Cədvəl 1

Texnoparkın idarəetmə funksiyaları

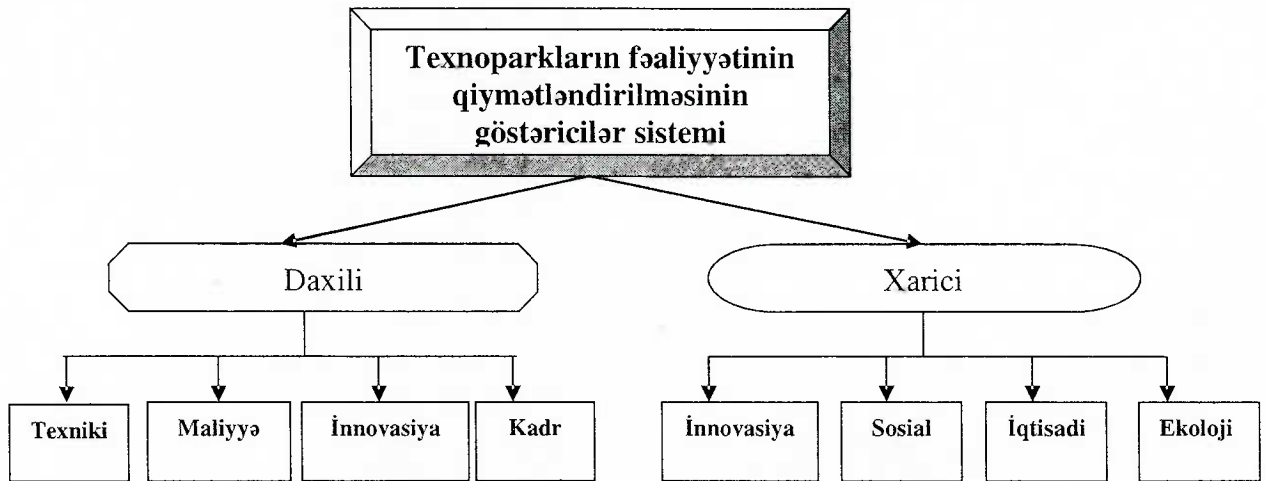
No	İdarəetmə funksiyaları	Məzmunu
1	Planlaşdırma	Texnoparkın inkişafının ümumi strategiyasının işlənilməsi, məqsədlərinin qoyulduğu, işçi planlarının, marketing proqramlarının hazırlanması, maliyyə vəsaitinin və xidmətlərin bölüşdürülməsi. Planlaşdırma iki hissədən ibarətdir: - strateji planlaşdırma – buraya xarici bazara çıxış üçün strategiyalar və yeni məhsulların, birgə müəssisələrin yaradılması və texnoparkın fəaliyyəti üzrə digər qərarlar daxildir. - taktiki planlaşdırma – ümumi çərçivə daxilində qarşıya qoyulan məqsədlərin yerinə yetirilməsi üçün vəsaitlərin seçimidir.
2	Təşkilətmə	Texnoparkların əsas məsələ və məqsədlərinə uyğun olaraq, aksionerlərin, elmi təşkilatların, şirkətlərin, müəssisələrin seçimindən ibarət kadrların zəruri funksional strukturunun və hazırlanmasının təşkili, bölmələrarası optimal qarşılıqlı təsirin və qarşılıqlı əlaqənin təmin edilməsi, onlar arasında mümkün konfliktlərin qarşısının alınması və problemlərin həlli, mütəxəssislərin ixtisasının təkmilləşdirilməsi və artırılması üzrə ali məktəblərlə əlaqələrin qaydaya salınması.
3	Tənzimlənmə	Texnoparkın maddi-texniki təminatı, infrastrukturunun inkişafı, binaların istismarı, elmi parkın fəaliyyətinin nəticələrinin həyata keçirilməsinə rəhbərlik edilməsi ilə bağlı problemlərin həllinin tənzimlənməsi.
4	Nəzarət	Qoyulan məsələlər və onların nəticələrinin uyğunluğunun qiymətləndirilməsi.
5	Uçot	Müəyyən müddət üçün texnoparkın fəaliyyətinin nəticələrinin yekunlaşdırılması.
6	Proqnozlaşdırma	Ölkənin inkişafının və iqtisadi artımının, dünya və milli bazarların, region və sahələrin tələbatlarının, istehsal strukturunun, kadrların hazırlanmasının təkmilləşdirilməsinin və s. proqnozlaşdırılması.
7	Təhlil	İdarəetmənin digər funksiyalarının həyata keçirilməsini əsaslandırmaq üçün informasiyanın yığılması, saxlanması, emalı və istifadəsi.

Texnoparkların idarə olunması göstəriciləri 1) texnoparkların yaradılmasıyla bağlı Qanunun qəbulu, 2) texnoparkların strukturu və idarə olunması, 3) vergi və gömrük güzəştləri, 4) texnoparkların infrastruktur xüsusiyyətləri, 5) texnoparkların elmi-innovativ və tədris fəaliyyəti və s kimi bloklardan ibarət ola bilər.

Texnoparkların fəaliyyət göstəriciləri isə aşağıdakı bloklardan ibarət ola bilər:

1) texnoparka ayrılan ərazi, 2) investisiyalar və kreditlər, 3) innovasiya layihələrinin yerinə yetirilməsinə çəkilən xərclərin strukturu, 4) elmi tədqiqat, konstruktor və təcrübi işlərə çəkilən xərclərin strukturu, 5) innovasiya məhsulları, 6) büdcə və fondlara ödəmələr, 7) iş yerləri, 8) texnoparklarda əmək, əmək resursları və əmək haqqı, 9) texnoparkların fəaliyyətinin maliyyələşməsi mənbələri və strukturu, 10) texnoparkların kadr və texniki potensialı, 11) texnoparkların İKT göstəriciləri, 12) texnoparkların kommersiya və digər xidmət fəaliyyəti, 13) texnoparkların təcrübi-praktiki və istehsal fəaliyyəti və s,

Texnoparkların fəaliyyətinin səmərəliliyinin göstəricilər sistemində əsas iki qrup göstəricilər daxildir: 1) daxili (texnoparkın, bir müstəqil müəssisə kimi, fəaliyyətinin səmərəli göstəriciləri) və 2) xarici (regionun innovasion, sosial-iqtisadi və ekoloji mühitinə texnoparkın təsirini xarakterizə edən). Texnoparkın fəaliyyətinin ikinci qrup göstəriciləri nöqtəyi-nəzərdən səmərəliliyi, onların regionun strateji planda təsdiq olunmuş sabit inkişafının məqsədlərinə uyğunluq dərəcəsi ilə müəyyən olunur. Aşağıdakı şəkildə texnoparkların fəaliyyətinin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsinin göstəricilər sistemi verilmişdir.

Şəkil 1. Texnoparkların fəaliyyətinin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi göstəriciləri sistemi

Texnoparkların fəaliyyətini xarakterizə edən səmərəlilik göstəricilərinə müəyyən tələblər qoyulmalıdır:

- göstəricilər sistemi çevik olmalıdır, yəni dəyişiklikləri tez nəzərə almalıdır;
- göstəricilər sistemi kompleksli olmalıdır, yəni iş proseslərinin sistem daxili və sistemlərarası qarşılıqlı əlaqələrinin, həmçinin onun inteqral nəticəsinin xarakteristikalarının təsvirini təmin edən olmalıdır;
- səmərəliliyin göstəricilər sistemi dinamik olmalıdır, yəni *ekzogen və endogen* faktorların təsiri altında inkişaf prosesinə baxılmasını nəzərdə tutmalıdır;
- istehsalın texniki və təşkilati təkmilləşməsi nəticələrini əks etdirməyə imkan verən xüsusiyyətlərə malik olmalıdır.

Texnopark strukturunun maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşmasına məhsulun keyfiyyətini yüksəltməklə, resursa qənaət siyasətinin həyata keçirilməsilə, rəqabətqabiliyyətli məhsulun, həmçinin verilən strukturun təşkilati-texniki və sosial inkişafı vasitəsilə təkmilləşdirilməsi yolu ilə nail olmaq olar. Bu xüsusiyyətlər iqtisadi effektin müxtəlif hesablaşma metodlarından istifadə etməyi tələb edir və aşağıdakıların həyata keçirilməsini nəzərdə tutur: zaman faktorunun uçotu; məhsulun iş tsiklinə görə məxaric və məsrəflərinin uçotu; hesablamaya sistemli və kompleks yanaşmanın

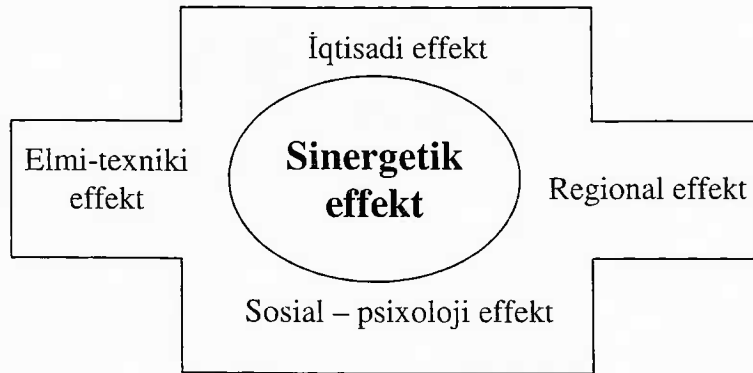
tətbiqi; təşkilati və texniki həllərin çoxvariantlılığının təmin edilməsi; ilkin informasiyaya görə variantların müqayisə edilməsinin təminatı.

Texnopark strukturunun innovasiya fəaliyyətinin sosial nəticələrinin qiymətləndirilməsi, effektivliyin metodoloji aspektdə daha mürəkkəb problemlərinə aiddir. Sosial effektivliyin bəzi tərkib hissələrinin dəyər qiyməti var və onlar ETS iqtisadi səmərəliliyinin hesablanmasıda öz əksini tapır. Belə elementlərə aşağıdakıları aid etmək olar:

- regionda iş yerlərinin sayının dəyişdirilməsi;
- işçilərin iş şəraitinin təkmilləşdirilməsi;
- istehsal personalının strukturunun dəyişdirilməsi;
- işçilərin yaşayış və mədəni-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması;
- əmək personalının və əhalinin sağlamlıq səviyyəsinin dəyişdirilməsi;
- əhalinin asudə vaxtına qənaət edilməsi;
- regionların əhalisinin müxtəlif mallarla (yanacaq, enerjilə, ərzaqla və s.) təchizatının etibarlılığının dəyişdirilməsi və s.

Texnoparkın səmərəliliyi bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olan və bir-birinin işini gücləndirən ümumi çoxluğundan yararlanır. Texnoparkın fəaliyyətinin müxtəlif aspektlər üzrə səmərəsinin qarşılıqlı əlaqəsini şərti olaraq aşağıdakı kimi ifadə etmək olar.

Texnoparkın fəaliyyətinin ümumi səmərəliliyinə *sinergetik effekt*, texnoparka işə inkişafın təkamüllüyü və sonsuzluğu kimi xarakterizə olunan *sinergetik sistem* kimi baxmaq lazımdır. Sinergetik effekt texnoparkda fəaliyyətinə görə müxtəlif ixtisas və spesifikaya malik strukturların birləşməsi nəticəsində innovasiya prosesinin yaranan effektivliyində özünü göstərir.

Şəkil 1. Texnoparkın fəaliyyətinin müxtəlif xarakterli səmərəsinin qarşılıqlı əlaqəsi

SUMMARY

The article is devoted to the problems of creation of ICT-Technoparks, their main objectives and functions. Development of system of estimation indicators on management of ICT-Technoparks is described.